

مطبوعات روستایی و توسعه

● محسن کریمی

مجامع، کنفرانسها، نمایشگاهها

توسعه و جنبه‌های گوناگون آن همواره در کشورهای در حال توسعه مطرح است. جایگاهها و زمینه‌های رشد و توسعه در این کشورها موضوعی است که کارشناسان و برنامه‌ریزان در صدد شناسایی، تبیین و تحول آنها هستند. روستا، به دلیل جاذبه‌های خاص و امکانات بالقوه توسعه، جایگاه بسیار مهمی در جنبه‌های گوناگون توسعه دارد و مطبوعات به عنوان یکی از شاخصهای توسعه و همچنین یکی از عوامل توسعه، محل مناسبی برای آماده‌سازی زمینه توسعه هستند. مطبوعات در ابعاد آموزشی، ترویجی و فرهنگی می‌توانند به خوبی زمینه‌ساز و عامل توسعه باشند.

«سمپوزیوم نقش مطبوعات روستایی در توسعه» از جمله حرکت‌های مثبتی است که در جهت شناسایی جایگاه و نقش مطبوعات در روستاها و ارتباط مطبوعات با توسعه برگزار شد. آنچه که پیش رو دارید گزارش کوتاهی است از برگزاری این سمپوزیوم.

مشارکت مردمی وزارت جهادسازندگی در سال ۱۳۶۹ آغاز شده و در بهمن ماه سال ۱۳۷۲ به پایان رسیده است. گزارش تحقیق شامل ۱۲۰ هزار کلمه، ۳۳۰ جدول و ۲۵۰ نمودار است.

پژوهش مزبور، بخشهای مختلف تحقیقی را شامل می‌شود که هریک در عین پیوستگی موضوعی، حیطه خاصی از پژوهش را در بر می‌گیرند.

ارائه نظریه‌های مختلف توسعه ملی

این بخش که در واقع بحث تئوریک موضوع پژوهش است نظریات مختلف را درباره توسعه ملی، دیدگاهها و اهداف تبیین می‌کند. محققان ضمن بررسی و مقایسه نظریه‌های مربوط به ارتباطات و توسعه، چنین نتیجه‌گیری کرده‌اند که نظریه‌ها و تئوریهای ارتباطات و توسعه بایستی روزآمد شوند و شرایط محیطی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی هر جامعه در آنها مورد توجه قرار گیرد. مطالعه روی برنامه‌های توسعه در ایران و بررسی مطالعات و تحقیقات انجام شده در کشور هند نیز جزو بخش تحقیقی و تئوریک این پژوهش بوده‌اند.

تاریخچه مطبوعات روستایی

بررسی تاریخ مطبوعات ایران و شناسایی نشریاتی که به نحوی مخاطبان آنها را روستاییان تشکیل می‌داده‌اند بخش دیگری از تحقیق است. گروه تحقیق ضمن بررسی این نشریه‌ها با ارائه نموداری، تولد و مرگ این نشریه‌ها را در طول سالهای نشر از انتشار

اهمیت مطبوعات در توسعه روستا و نقش نشریات روستایی وزارت جهادسازندگی در سهم‌کردن روستاییان در روند توسعه و علاقه‌مند کردن آنان به بازسازی و نوسازی کشور پرداخت.

در بخش دوم سمپوزیوم دکتر مهدی محسنیان‌راد به همراه خاتم مهری رفعتی و آقای حمیدرضا انوری دوتن از همکاران ایشان به تشریح هدفها، شیوه‌ها و نتیجه‌های تحقیق «ارتباط جمعی و توسعه روستایی» پرداختند. این پژوهش به سفارش معاونت ترویج و

«سمپوزیوم نقش مطبوعات روستایی در توسعه» هیجدهم مردادماه سال جاری، به همت معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهادسازندگی در سالن گردهم‌آیی این وزارتخانه برگزار شد.

بخش نخست این سمپوزیوم با صحبت‌های آقای رضا زهدی سردبیر مجله جهاد روستا آغاز شد. بحث توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه، برقراری ارتباط با روستا و قراردادن روستا در جریان توسعه ملی موضوع اصلی سخنان وی بود. او در ادامه به بیان

«فلاح مظهری» در سال ۱۳۷۹ خورشیدی تا سال ۱۳۷۳ به تصویر کشیده‌اند. در طی ۹۲ سال تاریخ مزبور، ۴۸ عنوان نشریه شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. این تحقیق نشان می‌دهد که میان انتشار اولین نشریه تا دومین نشریه (بیطاری) ۲۵ سال فاصله بوده است و تا سال ۱۳۰۰ خورشیدی تنها سه نشریه منتشر شده‌اند که هر سه وابسته به دولت بوده‌اند. بین سالهای ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ نیز ۵ نشریه منتشر شده است که بخشی از آن به بخش خصوصی تعلق داشته است.

بین سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۰ نیز ۱۱ نشریه جدید منتشر شده‌اند که این دوران مصادف است با درگیریهای سیاسی در ایران و ورود مجریان اصل ۴ اداره همکاریهای فنی آمریکا و ایران. به همین دلیل تعدادی از این نشریه‌ها مبلغ ایده‌های سیاسی و یا طرحهای کشاورزی هستند. در طی سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ نیز تعداد ۱۱ عنوان نشریه که مربوط به موضوعات کشاورزی و دامداری بوده منتشر شده است.

بین سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۰ تعداد ۹ عنوان نشریه جدید منتشر شده‌اند که ۴ عنوان مربوط به بخش خصوصی، یک عنوان ارگان حزب توده و ۳ عنوان را نیز جهادسازندگی منتشر کرده است.

در طی سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۰ نیز ۱۱ عنوان نشریه جدید در مورد موضوعات روستایی وارد خانواده مطبوعات شده‌اند.

تحلیل محتوای نشریه‌های روستایی

تحلیل محتوای نشریه‌های «جهاد روستا» و «صالحین روستا» بخش دیگر تحقیق است که در آن دوره ۱۳ ساله جهاد روستا و دوره ۱۱ ساله صالحین روستا، مورد تحلیل محتوا قرار گرفته‌اند. با توجه به گستردگی تحقیق نرم‌افزار

خاصی به این منظور طراحی شده که عملیات تحلیل محتوا را با توجه به داده‌های محققان انجام داده است. در این بخش از هر هفت شماره مجله یک نتیجه به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفته است و در مجموع ۲۲۶۷ صفحه مطلب به دقت مطالعه، تحلیل و گدگذاری شده است.

در این نشریات مذکور از نظر نوع زبان بیانی، مخاطبان، نوع مطالب، تصویرها و سایر عوامل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند که نتیجه آن در جدولها و نمودارهای گزارش مزبور موجود است.

نظرسنجی در مورد نشریه آرمانی روستایی و سبیل ارتباط جمعی از پیچیدگیهای خاصی برخوردار هستند که این موضوع ایجاب می‌کند که راههای تخصصی تأثیرگذاری را برای هر کدام در نظر بگیریم. همچنین ویژگی مخاطبان هر وسیله نیز باید مورد توجه قرار گیرد.

در بین وسایل ارتباط جمعی، مجله از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که دلایل ذیل را می‌توان برای این اهمیت برشمرد. پیامهای مجلات به نسبت وسایل دیداری و شنیداری پایدارتر هستند، به لحاظ صفحه‌آرایی خاص و جلوه‌های تصویری، مخاطبان را بهتر جلب می‌کنند؛ مجله نه به عمق و کسل‌کنندگی کتاب است و نه به محدودیت رادیو و تلویزیون. علی‌رغم این دلایل، یک ضعف کلی تاریخی در استفاده از وسایل ارتباط جمعی مکتوب در ایران مشاهده می‌شود.

شناخت مخاطبان و سلیقه‌های آنها موضوعی است که در مقبولیت و یافتن پایگاه برای مطبوعات اهمیت بسزایی دارد.

مطبوعات روستایی نیز، نشریه‌هایی هستند که جایگاه و خصوصیات ویژه‌ای دارند و تحقیق در این خصوص بخش دیگری از پژوهش مورد بحث را تشکیل می‌دهد.

نظرسنجی از ۱۲۸ نفر از صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران وسایل ارتباط جمعی و جامعه‌شناسی روستایی و همچنین مخاطبان نشریه‌های روستایی، مهم‌ترین قسمت پژوهش بوده است. طی این تحقیق میدانی

ویژگیهای یک مجله آرمانی روستایی مورد سؤال قرار گرفته است.

پرسشنامه‌های مربوط به وسیله چاپ در مجله‌های وزارت جهادسازندگی، ارسال بوسیله پست به نشانی مخاطبان نشریه‌های مزبور توزیع شده‌اند و همچنین انجام مصاحبه در ۶۱ روستا از ۱۰ استان کشور تکمیل‌کننده تحقیق بوده است. در حین مصاحبه با روستاییان آزمایشهای میزان ادراک پیام نیز با برخی روستاییان صورت گرفته است.

ویژگیهای یک مجله آرمانی روستایی از دید پاسخگویان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. طی این بررسی وسایل ارتباط جمعی که بیشترین تأثیر را بر مخاطبان دارند و بهترین نوع ارتباط را با روستاییان برقرار می‌کنند مورد پرسش قرار گرفته‌اند. زبان معیار، خط معیار، نقش تصویر، شبکه توزیع و مخاطبان نشریه روستایی آرمانی، عواملی بوده‌اند که مورد سؤال قرار گرفته‌اند.

در پایان، جلسه‌ای با شرکت آقایان دکتر مهدی محسنیان‌راد، دکتر یحیی کمالی‌پور، آقای رضا زهدی برگزار شد و شرکت‌کنندگان در سمپوزیوم به سؤالیهای حاضران پاسخ گفتند. ویژگیهای اقلیمی - معیشتی، مسائل فنی حرفه‌ای، تأثیر انتشار مجله آرمانی روستایی توسط بخش دولتی و یا بخش خصوصی، روشهای انتشار مطبوعات روستایی و علت‌های انحلال و مرگ زودرس این نشریات، موضوعهایی بودند که در این جلسه گفت‌وگو مطرح شدند و شرکت‌کنندگان در میزگرد به آنها پاسخ گفتند.

ضرورت انجام چنین تحقیقاتی در مورد مسائل و موضوعهای مختلف و بازنگری عملکرد در بخشهای گوناگون اجرایی، راهگشای بسیاری از مشکلات و ضعفهای برنامه‌ریزی و مدیریت است. ضمن تبریک به وزارت جهادسازندگی برای این حرکت بنیادی امیدواریم که سایر دستگاههای سیاستگذار و اجرایی ضمن اهمیت دادن به ضرورت تحقیق و پژوهش به بازنگری عملکردها و برنامه‌های خود در جهت بهبود سطح کیفی فعالیت‌هایشان توجه کنند. ■